

Список використаних джерел

1. Закон України „Про освіту”, прийнятий Верховною Радою України 23 березня 1996 року. – К.: Генеза, 1996. – 36 с.
2. Концепція формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей та молоді, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 21.07.2004 № 605.
3. Духовність і здоров'я. Навчально-методичний посібник. / В.М.Оржиховська. – К.: Інститут проблем виховання, 2004. – 168 с.
4. Єфімова А. Система оздоровчої роботи / А. Єфімова // Початкова освіта. – 2005. - №10. – С. 13-14.
5. Іванова Л. Оздоровча робота в школі / Л. Іванова // Відкритий урок. – 2007. - №1. – С. 17-18.
6. Маківчук В. Комплексний підхід до формування у школярів здорового способу життя / В. Маківчук // Здоров'я та фізична культура (Шкільний світ). – 2007. – № 7. – С. 3-5.

In article are considered change, which have occurred in professional activity of the teachers of the physical culture in connection with deterioration of the picture of health growing generations and need of the intensive using health-saving technologies.

Key words: health-saving technologies, factors, lesson, diagnostics.

УДК 37.014.5(477) “19”

Поліщук С.В.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ І СТАНОВЛЕННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ У ХХ СТОЛІТТІ

У статті відображені основні ідеї, концепції, думки тощо провідних зарубіжних і вітчизняних учених-педагогів, які здійснили безпосередній вплив на розвиток і становлення вітчизняної педагогічної освіти в Україні у ХХ столітті, а також у зв'язку з цим прийняті директивними органами відповідні документи.

Ключові слова: знання, освіта, педагогіка, думка, кадри, заходи, вклад.

Розвиток сучасного наукового поліструктурного, історико-педагогічного знання, як свідчать проведені дослідження в області становлення вітчизняної педагогічної освіти, є неможливим без вивчення і аналізу надбань попередників. Саме завдяки цим дослідженням ми можемо відтворити цілісну картину формування вітчизняної педагогічної думки і становлення вітчизняної педагогічної освіти в різні періоди її розвитку, а також виявити недосліджені та мало досліджені проблеми і на цій основі визначити перспективні напрямки подальшої наукової роботи в цій галузі.

Ми розділяємо погляди сучасних дослідників, на думку яких історико-педагогічна наука, як і інші галузі людського знання, не може успішно рухатись вперед без засвоєння вже зробленого, тобто без власної історії [2, с. 11]. Без всебічного вивчення минулого і теоретичного засвоєння доробку попередників неможливо забезпечити приріст наукових знань. Тому, постійно, систематичне повернення до попереднього розвитку науки є закономірним результатом двох основних тенденцій, які визначають вектор еволюції наукового знання на кожному його етапі:

- по-перше, прагнення знайти у минулому витoki провідних наукових ідей сучасності;
- по-друге, необхідність перегляду та переоцінки у світлі даних сучасної науки тих концепцій і теорій, що раніше відкидались як помилкові [1, с. 8].

Особливо відкидалось все зарубіжне як реакційне, невідповідне радянському способу життя.

У ході проведених досліджень нами встановлено, що в імперську добу на початку ХХ століття стан шкільної освіти в Україні, не відповідав потребам суспільства. Тому марно в Україні вже на початку ХХ століття зародився педагогічний рух, метою якого було розвиток і становлення засад вітчизняної педагогічної думки.

Цьому сприяла революція 1905-1907 років, внаслідок якої був послаблений репресивний характер політики царату в Україні. Це в свою чергу призвело до зростання активності педагогічного руху, що проявилось в ряді наукових праць даного періоду. Головними працями, які відображали прагнення прогресивних діячів педагогічного руху до відродження національної школи безумовно є опублікована в 1910 році в педагогічному журналі «Світло» стаття відомого педагога-вченого того часу Я. Чепіги «Національність і національна школа». В цьому ж році була надрукована стаття Г. Шерстюка «Б. Грінченко і українська школа». У 1911 році вийшла у світ стаття С. Русової «Українські земства в справі завдання народної освіти», в якій автор підкреслює роль земств в становленні і розвитку вітчизняної педагогічної думки. У 1912 році було опубліковано статтю К. Коржа «З історії народної освіти на Україні». У 1913 році в цьому ж журналі було надруковано статтю С. Русової «Ідейні підвалини школи».

У наступні роки виходять ряд її наукових праць, направлених на розбудову вітчизняної школи. Це: «Нова школа» (1914 р.), «Нова школа» (1917 р.), «Націоналізація школи» (1917 р.). У цих та інших статтях вчена-педагог підкреслювала необхідність створення національної школи на основі суспільно-педагогічних здобутків і вивчення та використання передового світового досвіду.

У цей же час вийшли у світ праці й інших визначних педагогів і громадських діячів: С. Титаренка, С. Сірополка, С. Єфремова, Я. Чепіги, С. Черкасенко, С. Волюх, О. Грушевського, І. Огієнка. Проте всі вони були направлені лише на відродження і розвиток національної школи.

Новим періодом у розбудові вітчизняної освіти і школи стали 1917-1920 роки. Зі здійсненням революції і поваленням російського самодержавства в Україні виникла реальна можливість реформувати імперську й створити національну систему освіти.

Тобто зміни в суспільному житті з усією гостротою поставили питання про перегляд педагогічного ідеалу і пошуку шляхів виховання активної, ініціативної особистості, здатної до самостійної творчої діяльності [4, с. 16]. Це і стало головною причиною і поштовхом до того, що паралельно з поширенням реформаторських ідей в зарубіжній педагогіці аналогічний рух активізується й у вітчизняній педагогічній теорії та практиці.

Перші спроби аналізу розвитку і становлення вітчизняної освіти почали робитися ще у період діяльності Директорії. У цей період з'являються статті наукового характеру, в яких сучасники намагалися дати оцінку досягненням і прорахункам культурно-освітньої політики уряду УНР.

У 1918 році була переведена праця Я. Чепіги «Вільна школа, її ідеї й здійснення їх в практиці» [13, с. 98]. Дана праця цікава тим, що в ній простежено історичний шлях розвитку ідей про вільне виховання, здійснено аналіз праць Ж.Ж. Руссо, Л. Толстого, С. Фора в контексті ідей про вільну школу. Я. Чепіга адаптував ідеї вільного виховання до тогочасних потреб розбудови української школи. Він дійшов висновку, що вільна школа в Україні – це «... всестороннє вивчення своєї мови як такої, що має психофізичні основи, це свобода і розвиток ініціативи дитини»

Особливо заслуговують на увагу надруковані на сторінках часопису статті: С. Черкасенка «Кілька слів про українізацію народної школи» (1917 р.), Я. Чепіги «Соціалізація народної освіти» (1917 р.), О. Музиченко «Реформа школи чи шкільна реформація» (1918 р.), Г. Іванця

«На порозі нової школи» (1918 р.), В. Родніка «Ідея єдиної школи в своїм першому джерелі» (1919 р.). У них автори висвітлювали не тільки своє бачення національної школи, а й підкреслювали необхідність запозичення і впровадження в освітню програму прогресивних ідей і вчень зарубіжних педагогів-реформаторів.

Характеризуючи даний період розвитку вітчизняного шкільництва і становлення національної системи освіти, тобто 20-ті роки ХХ століття, ми можемо зробити висновок про те, що він є найбільш сприятливим в історії української держави. Це проявляється в наступному:

- позбавилась видавнича робота;
- з'явилися україномовні видання (національні підручники);
- було сформовано національну шкільну політику, основними засадами якої стали: доступність навчання, його безкоштовність, виховання з урахуванням кращих національних традицій народу, працелюбність, вільний розвиток дитини.

Характерною особливістю цього етапу становлення вітчизняної думки було створення власної оригінальної системи освіти, в основі якої лежали професіоналізація та соціальний захист дитинства (розбудова національного змісту навчання і виховання) [3, с. 37].

Найбільш складним періодом в розбудові вітчизняної школи і формуванні педагогічної думки в Україні є безумовно 30-ті роки ХХ століття, оскільки специфічною рисою цього етапу, за висновком О. Сухомлинської, є те, що вершину ієрархії канонів починає посідати блок ідей марксизму як соціально-політичного вчення [3, с. 37]. За її твердженням, ще наприкінці 20-х років взаємовідносини між державою і інтелігенцією почали змінюватись. На місце досить розквітаючої педагогічної думки, яка відображала цілий спектр різноманітних підходів до виховання, почала висуватись чітка і регламентована партійно-класова ідеологема. З гасла «Кадри вирішують все» почалося створення «нової інтелігенції», в основу формування якої був висунутий той же класовий підхід, який замінив професійно-етичні критерії добору фахівців. Для проведення кадрових змін необхідно було усунути «стару» інтелігенцію, і це було зроблено шляхом масового терору [3, с. 37]. В цей період було репресовано і знищено весь цвіт педагогічної науки і думки.

Дослідження цього періоду, вивчення його особливостей потребує значних історіографічних досліджень.

Однією з перших історіографічних публікацій, де вивчалась загальна картина розвитку історії педагогіки як науки за радянських часів, була ґрунтовна стаття М. Гордієвського «Література з історії педагогіки за 10 років революції» (1929 р.). Автором аналізувалась основна проблематика педагогічних публікацій і підкреслювалось, що історико-педагогічна література 20-х років в Україні не була значною за кількістю виданих праць і систематичною. За висвітленням окремих напрямків і проблем М. Гордієвський визначав, що в цей період дослідники послабили інтерес до ідей і творів видатних педагогів. Окрім того, не розробленою на той час залишалась марксистська методологія досліджень.

Спостерігалось також негативне ставлення до наукових розробок передових діячів і фундаторів вітчизняної педагогічної освіти. Так, А. Пінкевич у своїй праці «Історія педагогіки. Короткий нарис» (1927) характеризує дореволюційний період розвитку і становлення вітчизняної освіти і школи як епоху застою [6, с. 264].

З кінця 20-х – початку 30-х років починається практична ліквідація української освітньої специфіки. Вона починає уніфікуватись у загальносоюзну систему освіти. Цьому сприяло проведення в квітні 1930 року Всесоюзної партійної наради, на якій виступив з доповіддю нарком освіти України М. Скрипник. У ній він запропонував уніфікувати систему народної освіти СРСР, обґрунтовуючи це тим, що «цього вимагає єдиний план господарської перебудови СРСР».

У вересні 1931 року ЦК ВКП(б) приймає наступну постанову «Про початкову і середню школу», яка великою мірою посприяла нищенню педагогічних надбань вітчизняних вчених.

За взірць береться російська система народної освіти. Йде явне відчуження від передових, прогресивних ідей і концепцій зарубіжної реформаторської педагогіки, на які опирались ряд вітчизняних вчених-педагогів.

Тобто, фактично з 1931 року починається розрив у розвитку української педагогічної думки через згортання специфіки й оригінальності української системи середньої освіти: відбувається русифікація школи та ліквідація особливостей освітньої системи в Україні, її централізація з єдиним директивним центром у Москві [3].

ЦК ВКП(б) вказує на необхідність розвитку марксистської науки.

Починаючи з кінця 20-х років і фактично до початку 60-х років ХХ століття, йде розбудова радянської школи. Надбання вітчизняних учених-педагогів ігноруються як такі, що не відповідають умовам часу. Заохочуються лише ті праці, які базуються на марксистсько-ленінській ідеології. Тобто партія вимагала посилення боротьби проти будь-яких проявів безідейності, аполітичності, буржуазного об'єктивізму і космополітизму. Внаслідок чого вітчизняна педагогічна наука фактично виявилась витісненою зі сфери визначення шкільної політики, стратегії і тактики Наркомосу. Починає проводитись курс на теорію, яка обслуговує практику, перш за все забезпечує «ліквідацію корінного недоліку» школи – низької загальноосвітньої підготовки випускників, яка ускладнює їх подальше професійне навчання. Сфера педагогічних досліджень звужувалась, безперечними виявились дослідження в галузі методології педагогіки, соціології виховання. В умовах проголошеної як досягнутої «морально-політичної єдності народу» педагогіка відмовлялась від «інакомислячих», демонструвала свою непримиренність до сучасної «буржуазної педагогіки», з класичної педагогіки вивуджувала те, що відповідало офіційній шкільній політиці. Установка на «єдину» школу привела до ліквідації дослідно-показових закладів Наркомосу, до жорсткої регламентації науково-дослідних інститутів, перетворення їх в «придатки» бюрократизованої авторитарної системи народної освіти. Вказані процеси визрівали в умовах ствердження сталінізму в політиці, соціально-економічній сфері, сфері духовного життя. Наприкінці 30-х років радянська школа і педагогіка органічно вплітались в систему тоталітаризованого суспільства, вступали на той шлях розвитку, який поширився більш ніж на п'ять десятиріч. У цей час були деформовані базові в державі ідеї соціалізму і радянської демократії. Ідеологія сталінізму ґрунтувалась на тоталітаризмі та репресивній диктатурі. Фактично було паралізовано педагогічну науку [7, с. 60].

Уже з 1927 року все (включаючи освітянську політику) починає підганятись під ідеологічні рейки більшовиків. Особливо це стало відчутним у 1929-1930 рр., коли було викрито так звану явно сфабриковану контрреволюційну, буржуазно-націоналістичну організацію «Спілку визволення України», в яку входило і ряд освітянських визначних діячів. В зв'язку з цим було наголошено про необхідність створення єдиної системи, яка б повністю задовольняла існуючий на той час режим. На це були націлені прийняті 5 вересня 1931 року Постанови ЦК ВКП(б) «Про початкову й середню школу», а 25 серпня 1932 року – «Про навчальні програми і режим у початковій і середній школі» прийняття цих постанов означало відкритий наступ на українське шкільництво й педагогіку і впровадження тоталітарного режиму, закріпачення вчителів, повсюдне насадження сталінської псевдопедагогіки, тотальну ідеологізацію освітньої системи [12, с. 338-339]. Українцям насильницьки нав'язується педагогіка азійська, що ігнорує особистість, фетишизує маси, колектив, вважаючи їх за найбільшу цінність. Учителі й учені, які стояли на національній позиції рідного народу, зазнавали офіційних заборон (Г. Ващенко, С. Русова, Я. Чепіга, П. Холодний, М. Дем'янівський, П. Стеблина та ін.). Офіційне визнання надавалось тільки тим педагогам, котрі стали на радянську платформу (А. Макаренко, В. Затонський, Я. Ряппо, Т. Лубенець, І. Соколянський, О. Залужний, Г. Костюк, С. Чавдаров, О. Попов). Керівні місця у шкільних та вузівських адміністраціях було обсаджено членами комуністичної партії чи її прибічниками.

У результаті цього в українській пресі (в часописах і журналах) з'являється ряд публікацій з різкими агресивними оцінками тих педагогічних теорій, які не збігалися з класовими інтересами більшовиків. Тоталітарний сталінський режим повністю забороняє педагогічні ідеї і попереднього десятиріччя. В інше «русло» починає направлятися розвиток педагогічної думки.

Таким чином, у 30-х роках ХХ століття у зв'язку з глибокими змінами, які відбулись в Україні, зародилась нова педагогічна думка зі своїми теоретико-методологічними підходами. Процес її формування, як свідчать проведені нами дослідження, мав суперечливий характер і повністю відповідав тим соціально-політичним умовам, які склались в Україні на даний час.

Тому не даремно, як відмічають сучасні вчені-педагоги О. Любар, М. Стельмахович, Д. Федоренко, українська школа виступила в 40-ві рр. ХХ ст. приборканим і слухняним інструментом тоталітарного режиму. Переживши беззаконня періоду колективізації, голодомор 1932-1933 років, репресії і переслідування інтелігенції, вона більше не змогла протистояти антинародній політиці влади і стала слухняним провідником її волі, провідником політики насилля [10, с. 368].

Крім цього, розвитку вітчизняної освіти в величезній мірі зашкодила Велика вітчизняна війна, яка тривала з 1941 - по 1945 рік. З самого початку війни десятки тисяч учителів, студентів і учнів старших класів добровільно пішли на фронт зі зброєю в руках захищати Батьківщину. Багато учнів були евакуйовані на схід, інші пішли працювати. В наслідок війни велика кількість дітей, втративши рідних, опинилися на вулиці, через що в 23 січня 1942 року СРСР приймає Постанову «Про заходи по боротьбі з безпритульністю серед дітей». В зв'язку з цим, при обласних і крайових виконкомів створювались комісії по боротьбі з безпритульністю, притулки і розподільники для дітей-сиріт і безпритульних, дитячі будинки. Для дітей старшого віку в 1943 році були створені вечірні школи. Цьому сприяло прийняття 31 грудня 1943 року Раднаркомом УРСР постанови «Про організацію обліку дітей і підлітків віком 7-15 років і про порядок контролю за виконанням закону про обов'язкове загальне навчання». В цьому ж році були затверджені і прийняті «Правила для учнів», в яких визначались їх обов'язки і правила поведінки. А 21 червня 1944 року Раднарком СРСР прийняв постанову «Про заходи поліпшення якості навчання в школі». Згідно з даною постановою, випускники початкових і семирічних шкіл повинні були складати випускні іспити, а випускники середніх шкіл складали іспити на атестат зрілості. Передбачалось також нагородження випускників середніх шкіл золотими і срібними медалями. Всі ці і інші організаційні заходи свідчили про схильність і бажання вищих директивних органів розбудувати вітчизняну школу. Але при цьому слід зазначити, що як і в 30-ті роки зміст вище згаданих постанов і заходів зводився до ідеологічного їх спрямування і виховання в дусі «нової людини» більшовицького типу. На це було націлено і науковий потенціал країни, про що свідчить науковий доробок провідних вітчизняних вчених-педагогів того часу М. Григор'єва, Б. Бендерського, П. Тараненко, С. Чавдарова та інших. В основному їх просвітницька і освітянська діяльність була направлена на дослідження педагогічної спадщини революціонерів-демократів. При цьому слід зазначити, що більшість виданих у цей період праць базувалось на класово-більшовицьких основах. Так, у виданій наприкінці 1939 року книзі «Педагогічні погляди Чернишевського», її автор Б. Бендерський пристосував висловлені цим революціонером-демократом вислови до тогочасних більшовицьких ідей. А в 1940 і 1941 роках вченим-педагогом П. Параненком були опубліковані праці «Педагогічні погляди Г.С. Сковороди» і «Педагогічні ідеї Г.С. Сковороди», в яких автор висвітлює цього великого мислителя, як борця проти існуючих попередників і поширення освіти.

У 1945-1946 роках багато було зосереджено на постаті К. Ушинського, якому присвятили свої наукові доробки такі вчені, як С. Чавдаров, І. Полунський, Ю. Горбенко, О. Мороз та інші. Найбільш відомими з них є: «Великий будівник вітчизняної педагогіки К.Д. Ушинський» –

С. Чавдарова; «К.Д. Ушинський про вчителя» – Л. Гуревича; «К.Д. Ушинський про трудове виховання» – М. Гусака; «К.Д. Ушинський про наочне навчання» – Я. Резнік і ін. Всі вони в тій чи іншій мірі підганялись під ідеологічні рейки більшовицької системи і суттєвого значення на розбудову вітчизняної освіти і шкільництва не мали.

Наприкінці 40-х років провідні вітчизняні вчені Г. Паперна, Ф. Науменко, М. Даденков, В. Дем'яненко, М. Гусак і ін. приділяли велику увагу педагогічній спадщині А. Макаренка, його науковій і освітянській діяльності. Так в 1948 році була опублікована книжка Г. Паперної і Ф. Науменка «Новатор радянської педагогіки», а у 1949 році опубліковано працю М. Даденкова «Життя, діяльність і педагогічні ідеї А.С. Макаренка».

У своїх працях вище згадані вчені наголошували про негативне ставлення великого педагога до педагогіки зарубіжних країн і наголошували на виключно «соціалістичному» характері його ідей [9, с. 92].

Аналогічними були публікації вітчизняних вчених і в 50-х роках ХХ століття. Так на початку 50-х рр. багато уваги творчості А. Макаренка і його педагогічній спадщині було приділено вітчизняними вченими Ф. Науменком, В. Дем'яненком, М. Ніжинським, П. Степановою, Ю. Львовою та багатьма іншими. У своїх публікаціях вони висвітлювали основні концепції та ідеї А. Макаренка, його основні положення про виховання, при чому вище згадані вчені характеризували з позиції ідеологічної боротьби, підкреслюючи, що А. Макаренко був непримиримим борцем з усім зарубіжним, буржуазним. Особливо багато уваги педагогічній діяльності А. Макаренка приділив М. Ніжинський. В 1949 році була опублікована перша його праця «А.С. Макаренко про виховання», а в 1950 році у світ вийшла друга його книжка «А.С. Макаренко про виховання у праці», в яких він підкреслював про визначну роль колективу у виховному процесі.

У періодичній педагогічній пресі публікувалися статті про педагогічну спадщину російських і українських революційних демократів, видатних російських і українських вчених, діячів народної освіти, письменників [1, с. 405], здійснювалась популяризація спадщини Н. Крупської та М. Калініна. Було опубліковано ряд статей (С. Литвинова, С. Чавдарова та ін.) про роль Н. Крупської в розвитку радянської педагогіки і школи та з'явилися науково-популярні книжки С. Литвинова – «Н.К. Крупська – видатний радянський педагог» (1950 р.), Г. Паперної – «Видатний радянський педагог Н.К. Крупська» (1953 р.), в яких наголошувалось про роль (значення) Н.К. Крупської у комуністичному вихованні.

У другій половині 50-х рр. була видана книжка М. Мойсеєнка «Педагогічна спадщина А.С. Макаренка» [5], в якій він виклав основні положення вчення Макаренка і дав високу оцінку його діяльності, підкресливши, що він створив «науково-обґрунтовану теорію і практику виховної роботи» [5, с. 30-34].

У 1955-1958 роках. вчена Г. Гребінна повертається до вивчення творчості Г. Сковороди. Нею була захищена кандидатська дисертація «Педагогічні погляди Г.С. Сковороди», в якій було розкрито систему педагогічних поглядів просвітителя.

У 1957 році було опубліковано книгу І. Тартичного «Педагогічні погляди Михайла Івановича Калініна» [6], в якій автор звертає особливу увагу на основні положення, вчення М. Калініна про формування комуністичного світогляду в учнів.

Важливою подією у вітчизняній історіографії 1950-х років, за висловом Н. Гупана було видання у 1958 році українською мовою підручника «Історія педагогіки» М. Константинова, Є. Мединського, М. Шабаєвої, в якій автори звертали увагу на необхідність дитячого виховання з марксистсько-ленінських позицій [11, с. 156].

І тільки з посиленням демократичних процесів в державі, в першу чергу, пов'язаних з Хрущовською «відлигою», викликало в 60-х роках певну зацікавленість до історії становлення національної школи і формування педагогічної думки, спонукало науковців до висвітлення історії зарубіжної педагогіки. Так, у 1960 році була надрукована стаття вченого М. Григор'єва «Проблема зв'язку навчання з працею в історії зарубіжної педагогіки», в якій автор підкреслює

важливість творчого доробку зарубіжних вчених педагогів-реформаторів, ідеї яких значною мірою відбилися на розбудові радянської школи.

Поява такого змісту вже на початку 60-х років праці стала помітним явищем у вітчизняній історико-педагогічній науці.

Лише з кінця 60-х років ХХ століття ми зазначаємо певне пробудження до ідей реформізму, надаючи їм «радянського підґрунтя».

В цей час яскравим спалахом нового, високого і дійсно наукового підходу до виховного процесу підростаючого покоління були такі визначні особистості як А. Макаренко і В. Сухомлинський, які в великій мірі збагатили радянську і вітчизняну науку, не зважаючи на те, що вони жили і творили у заідеологізовані педагогічні парадигми [8, с 9].

Були спроби дати належну оцінку реформаторській педагогіці, цілій плеяді наступних вчених-педагогів радянської доби (Н. Константинова, Є. Мединського, М. Гриценка, М. Шабаєва, Н. Харінко, Л. Ништа та ін.).

Великий вклад в розбудову вітчизняної педагогіки і формування педагогічної думки вніс відомий вчений-педагог С. Чавдаров, який був особисто знайомий з В. Сухомлинським і в науковому доробку якого чільне місце займає дослідження педагогічних вчень (праць) педагогів-реформаторів. Відчувається тяжіння до реформаторської педагогіки і в працях вітчизняного вченого радянської доби М. Даденкова. Однак і вони не змогли повністю відійти від суб'єктивної оцінки класичних праць педагогів-реформаторів, що також було результатом ідеологічних навіювань.

Лише з початку 90-х років ХХ століття Україна створює свій власний науковий простір. У цей час в українській педагогіці відбувається зміна усталених уявлень, трансформація методологічних засад, побудова нових концепцій. Такі періоди розвитку викликають особливий інтерес істориків науки. Про це свідчать роботи: Я. Бурлаки, В. Галузинського, В. Гоманнай, С. Гончаренка, Н. Гулана, М. Євтуха, Н. Калинеченко, Б. Коротаєва, В. Кременя, В. Курила, В. Лутая, Н. Нечкал, В. Онищенко, Ю Руденка, О. Сухомлинської, Л. Ваховського, М. Ярмаченка та інші, які не тільки поставили дослідження окремих аспектів розвитку педагогічної науки, але як цілісне, системне утворення, як специфічна сфера людської діяльності і як сума набутих педагогічних знань одночасно. Вітчизняна педагогічна наука ще потребує спеціального вивчення і чимало вчених займається дослідженням історії її розвитку в різні періоди [14, с. 19-22].

Список використаних джерел

1. Агафонова Н. В. Становлення національної системи освіти в Україні: 1917–1920 рр. : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.01 „Історія України“ / Агафонова Надія Василівна ; Одес. держ. ун-т ім. І. І. Мечникова. – О., 1998. – 16 с.
2. Адамович П. Дальтонський план у радянській та буржуазній оцінці / П. Адамович // Рад. освіта. – 1925. – № 3. – С. 50–57.
3. Владимирский А. Личность в общей цепи явлений / А. Владимирский // Путь просвещения. – 1922. – № 4. – С. 18–54.
4. Гергерт А. Современны педагогические чтения / А. Гергерт, А. Готал-Готліб. – Херсон : Гос. издат., 1925. – 250 с.
5. Глузман А. В. Профессионально-педагогическая подготовка студентов университета : теория и опыт исследования / А. В. Глузман ; Ин-т педагогики и психологии проф. образования АНП Украины. – Киев : Поисково-издательское агентство, 1998. – 251 с.
6. Гупан Н. М. Історіографія розвитку історико-педагогічної науки в Україні. – К. : Вид-во Нац. пед. ун-та імені М. П. Драгоманова, 2000. – 222 с.
7. А.З. Дальтонская система // Шлях освіти. – 1923. – 9/10. – С. 154–170.
8. Декларація Нарком освіти УСРР про соціальне виховання дітей // Вісн. Нар. комісаріату освіти УСРР. – 1920. – № 1. – С. 9–11.
9. Дюркгейм Э. Социология образования / Э. Дюркгейм. – М. : Директ-Медиа, 2007. – 115 с.

10. Иванов С. Комплексы на первой ступени обучения / С. Иванов // Шлях освіти. – 1923. – № 9/10. – С. 42–51.
11. Історія педагогіки : навч. посіб. / за заг. ред. чл.-кор. НАПН України, д-ра пед. наук, проф. А. В. Троцько. – Х. : ХНПУ, 2008. – 544 с.
12. Монтессори М. Метод научной педагогики, применимый к детскому воспитанию в домах ребенка : пер. со 2-го итал., испр. и доп. изд. / Мария Монтессори. – М. : ТОО „Монтессори-центр”, 1993. – 168 с.
13. Писконгель А. А. Мифическое и реальное в судьбе советской педологии / А. А. Писконгель, Л. П. Щедровицкий // Психол. журн. – 1991. – № 6. – С. 134–137.
14. Торндайк Э. Принципы обучения основанные на психологии / Э. Торндайк. – М. : Работник просвещения, 1926. – 235 с.

In the articles represented basic ideas, conceptions, ideas and others like that, leading foreign and home scientists-teachers that carried out direct influence on development and becoming of home pedagogical education in Ukraine in XX century, and also corresponding documents are in this connection accepted by policy-makers.

Key words: knowledge, education, pedagogics, idea, shots, events, deposit.

УДК 930(100)(075.3):371(477.83)”18/19”

Савшак Т. М.

НАВЧАЛЬНІ ПІДРУЧНИКИ З ІСТОРІЇ ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ СЕРЕДНІХ ШКІЛ ГАЛИЧИНИ СЕРЕДИНИ ХІХ – ПОЧ. ХХ СТ.

У статті проаналізовано зміст, структуру та оформлення підручників з історії від середини ХІХ ст. до 30 років ХХ ст. для українських середніх шкіл Галичини. Висвітлено характеристики перекладених підручників з німецької і польської мов. Схарактеризовано україномовні підручники з історії для гімназійних класів Галичини обстежуваного періоду.

Ключові слова: гімназія, навчання, розвиток, виховання, історія, зміст, структура, оформлення, програма, підручник, Галичина, українські.

У програмах з історії для українських гімназій Галичини середини ХІХ ст. чітко окреслено практичне і господарське спрямування, орієнтація на підняття рівня господарської культури, розвиток національних установ народного господарства, усвідомлення мети свого життя, задоволення творчих патріотичних поривів [1, с. 5-6]. Однак існували невеликі можливості для повноцінної реалізації розроблених програм в несприятливих історико-культурних обставинах розвитку українського шкільництва в Галичині в період від середини ХІХ ст. і до 30 років ХХ ст.

Проблема створення навчальних підручників з історії для українських середніх шкіл Галичини в обстежуваний період була пов'язана з мовним питанням. Офіційною підставою для вилучення української мови як мови викладання («викладової») із навчального процесу в цей період була відсутність підручників і навчальної термінології для вивчення в старших класах предметів як гуманітарного, так і природничо-математичного циклу. З метою змінити це становище стараннями товариства «Просвіта» у 70-х роках ХІХ ст. зроблено переклади українською мовою підручників з історії, вилітографовано виклади лекцій деяких професорів, створено комітети знавців (авторські колективи) для підготовки підручників. Це дозволило підготувати і видати 17 підручників для української гімназії тиражем 12300 примірників [34, с.116].

Як зазначає С. Сірополко, офіційно виготовленням підручників для народних і середніх шкіл займалися спеціально створені у 1868 році Крайовою Шкільною радою у Львові польська